

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ
RA SHIRAK MARZ

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ RA SHIRAK MARZ

Մարզկենտրոնը՝ ք. Գյումրի	Marz centre Gyumri town
Տարածաշրջանները՝ Արթիկ, Ախուրյան, Անի, Ամասիա, Աշոցք	Territories Artik, Akhuryan, Ani, Amasia, Ashotsk
Քաղաքները՝ Գյումրի, Արթիկ, Մարալիկ	Towns Gyumri, Artik, Maralik

ՀՀ Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում:

Պետական սահմանով արևմուտքից սահմանակից է Թուրքիային, հյուսիսից՝ Վրաստանին, արևելքից սահմանակից է՝ ՀՀ Լոռու մարզին և հարավից՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզին:

RA Shirak marz is situated in the north-west of the republic.

In the West it borders with Turkey, in the North it borders with Georgia, in the East – RA Lori marz and in the South – RA Aragatsotn marz.

Տարածքը Territory	2681 քառ. կմ/ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	9 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	3
Գյուղական համայնքներ Rural communities	116
Քաղաքներ Towns	3
Գյուղեր Villages	127
Բնակչության թվաքանակը 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2008	281.0 հազ. մարդ/ ths. persons
<i>այդ թվում՝ including :</i>	
քաղաքային urban	170.3 հազ. մարդ/ ths. persons
գյուղական rural	110.7 հազ. մարդ/ ths. persons
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	60.6 %
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2007թ. Share of marz population size in RA population size, 2007	8.7 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2007թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ) Agricultural land (as of 1st July, 2007)	229636 հա/ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր <i>including - arable land</i>	79822 հա/ ha

ՀՀ Շիրակի մարզը լինելով ծովի մակերևույթից մոտ 1500-2000 մ բարձրության վրա (մարզի 52 գյուղեր գտնվում են ծովի մակերևույթից մոտ 1500-1700 մ, իսկ 55-ը՝ 2000 մ բարձրության վրա), հանդիսանում է Հայաստանի ամենացրտաշունչ տարածաշրջանը, որտեղ ձմռանը օդի ջերմաստիճանն երբեմն հասնում է -46°C -ի:

Մարզի տարածքով են անցնում Հայաստանը Վրաստանին կապող գլխավոր երկաթգիծը և ավտոմոբիլային խճուղին: Այստեղ իրար են միանում Հայաստանի և Թուրքիայի երկաթուղային և ավտոճանապարհային ցանցերը:

Թուրքիայի հետ սահմանային Ախուրյան գետի վրա գործում է Ախուրյանի ջրամբարը, որն իր 526 մլն. մ³ ծավալով խոշորագույնն է հանրապետությունում:

ՀՀ Շիրակի մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղերն են սննդամթերքի, ներառյալ խմիչքների, մանածագործական արտադրությունը և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը: Հայտնի են Արթիկի, Անիի տուֆն ու պեմզան:

Բեռնատրանսպորտային և ուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային, երկաթուղային և օդային տրանսպորտով (մարզում գործում է օդանավակայան, որն ապահովում է օդային կապը ԱԳՀ երկրների հետ և հնարավորություն ունի ընդունել ցանկացած տեսակի ինքնաթիռ):

2007թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 2.3 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 10.0 %,
- շինարարություն՝ 1.5 %,
- մանրածախ առևտուր 2.0 %,
- ծառայություններ՝ 1.9 %:

Մարզկենտրոն Գյումրի քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 147.0 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 120 կմ հեռավորության վրա, բարձրությունը ծովի մակերևույթից շուրջ 1550 մ է:

Քաղաքը գտնվում է Ախուրյան գետի ձախ ափին: Այն բնակչության թվաքանակով և իր նշանակությամբ շարունակվում է համարվել որպես Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ քաղաք:

2007թ. մարզի արդյունաբերական արտադրանքի 59.2%-ը բաժին է ընկնել Գյումրի քաղաքին, հանրապետությունում թողարկված տրիկոտաժեղենի արտադրանքի 62.2 %-ը և գուլպանասկեղենի 100%-ը արտադրվել է քաղաքի մանածագործական արտադրությամբ զբաղվող կազմակերպությունների կողմից: Մարզի բնակչության սպառողական պահանջարկի 2/3-ը բավարարվում է Գյումրի քաղաքի մանրածախ առևտրի օբյեկտների միջոցով:

Արթիկ քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 17.3 հազ. բնակիչ) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի հյուսիս-արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1760 մ է: Քաղաքով անցնում են Մարալիկ-Գյումրի երկաթգիծը և Ապարան-Գյումրի խճուղին:

Being at the height of 1500-2000 m above sea level (52 villages of the marz are at the height of 1500-1700 m above sea level and 55 villages - 2000 m), the marz is the coldest region of Armenia, where the air temperature sometimes reaches -46°C in winter.

The main railway and automobile highway connecting Armenia with Georgia pass through the **marz territory**. The railway and motor-road networks of Armenia and Turkey are connected here.

On the Akhuryan river frontier with Turkey the Akhuryan reservoir was built that is the biggest in the country by its volume of 526 mln. m³.

The leading branches of **industry of RA Shirak marz** are production of food, including beverages and production of other non-metal mineral products. Tufa and pumice of Artik and Ani are well-known.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport, railway and air transport (the airport is situated in the marz that provides air connection with CIS countries and has a facility to receive any type plane).

The share of **economy main branches** of RA Shirak marz in 2007 in total volume of correspondent branches of the republic comprised:

- industry 2.3 %,
- agriculture 10.0 %,
- construction 1.5 %,
- retail trade 2.0 %,
- services 1.9 %.

Marz center Gyumri town (147.0 ths. inhabitants in the end of the year 2007) is situated in 120 km distance from Yerevan, the height above sea level is about 1550 m.

The town is situated on the left bank of Akhuryan river. It is continued to be the second town of the Republic of Armenia by its population number and importance.

59.2% of **industrial production** of the marz belongs to Gyumri in 2007. 62.2% of knitwear articles and 100% of hosiery products are produced by organizations of manufacture of textiles of Gyumri. 2/3 of population consumer demands of the marz are satisfied by retail trade units of **Gyumri town**.

Artik town (17.3 ths. inhabitants in the end of the year 2007) is situated on the North-West breast of Aragats massif, the height above sea level is 1760 m. Maralik-Gyumri railway and Aparan-Gyumri highway pass through the town.

Քաղաքի *արդյունաբերական արտադրանքի* հզորության հենարաններն են՝ սննդի, ապակյա կաղապարների, մեքենասարքավորանքների և հատուկ նշանակության սարքերի արտադրությունը:

Մարալիկ քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 6.0 հազ. բնակիչ) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1920 մ է: *Քաղաքով* է անցնում Գյումրի-Թալին-Երևան մայրուղին:

Քաղաքում զարգացած են *տեքստիլ արդյունաբերությունը և շինանյութերի արդյ ունահանումը և գյուղատնտեսությունը*:

Supports of *Artik industrial produce* capacity are mill, glass moulds production and 9 small and large organizations, producing tufa.

Maralick town (in 2007 – 6.0 ths. inhabitants) is situated on the western breast of Aragats massif, the height above sea level is 1920 m. Gyumri-Talin-Yerevan highway passes here.

The *textile industry, mining of building materials and agriculture* are developed in the town.

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	778	839	873	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>				<i>including</i>
խանութներ	375	442	473	shops
կրպակներ	364	359	358	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	9	8	12	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	28	28	28	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
Հաստատություններ, ընդամենը	266	269	267	Establishments, total
<i>որոնցից՝</i>				<i>including</i>
մախադպրոցական պետական	45	45	46	pre-school establishment
հանրակրթական պետական դպրոցներ	172	174	171	state general education school
ոչ պետական հանրակրթական դպրոցներ	4	3	4	non-state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	25	28	26	music and art school youth creative (cultural) centre
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	10	9	9	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	3	non-state secondary specialized education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	state higher education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	5	5	5	branch of state higher education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	2	2	2	non-state higher education establishment

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community Name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ Population de jure number as of January 1*, 2008, people
Գյումրի	Gyumri	ք. Գյումրի	t. Gyumri	146969
Արթիկ	Artik	ք. Արթիկ	t. Artik	17356
Մարալիկ	Maralik	ք. Մարալիկ	t. Maralik	5967

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES

	Համայնքի անվանումը	Community Name	Բնակավայրի անվանումը Settlement Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2008, people
1	Ազատան	Azatan		5507
2	Ալվար	Alvar	•Ալվար /Alvar •Արավետ/Aravet	160
3	Ախուրիկ	Akhurik		1239
4	Ախուրյան	Akhuryan		10046
5	Աղին	Aghin	•Աղին /Aghin •Աղին կայարան/Aghin kayaran	510
6	Աղվորիկ	Aghvorik		116
7	Ամասիա	Amasia		2214
8	Այգեբաց	Aygebats		741
9	Անիավան (նախկինում՝ Անի կայարան)	Aniavan (formerly Ani kayaran)		516
10	Անիպեմզա	Anipemza		520
11	Անուշավան	Anushavan		2196
12	Աշոցք	Ashotsk		2550
13	Առափի	Arapi		2100
14	Արդենիս	Ardenis		121
15	Արեգնադեմ	Aregnadem		305
16	Արփենի	Arpeni		391
17	Արևիկ	Arevik		1693
18	Արևշատ	Arevshat		2048
19	Բայանդուր	Bayandur		703
20	Բանդիվան	Bandivan		232
21	Բաշգյուղ	Bashgyugh		56
22	Բավրա	Bavra		554
23	Բասեն	Basen		1798
24	Բենիամին	Beniamin		720
25	Բերդաշեն	Berdashen	•Բերդաշեն/ Berdashen •Պաղակն/ Paghkn	258
26	Բյուրակն (նախկինում՝ Գյուլլիբուլաղ)	Byurakn (formerly Gyullibulagh)		922
27	Գառնառիճ	Garnarich	•Գառնառիճ / Garnarich •Եղնաջուր / Eghnajur	263
28	Գեղանիստ	Geghanist		1258
29	Գետափ	Getap		823
30	Գետք	Getk		597
31	Գոգհովիտ	Goghovit		355

	Համայնքի անվանումը	Community Name	Բնակավայրի անվանումը Settlement Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2008, people
32	Գտաշեն	Gtashen	•Գտաշեն/ Gtashen •Կամխուտ/ Kamkhut	268
33	Գուսանագյուղ	Gusanagyugh		1049
34	Երազգավորս	Erazgavors		1640
35	Զարիշատ	Zarishat	•Զարիշատ/ Zarishat •Երիզակ / Erizak	102
36	Զորակերտ	Zorakert	•Զորակերտ / Zorakert •Դարիկ / Darik	146
37	Զույգաղբյուր	Zuygaghbyur		516
38	Թավշուտ	Tavshut		431
39	Թորոսգյուղ	Torosgyugh		296
40	Իսահակյան	Isahakyan	•Իսահակյան / Isahakyan •Բարձրաշեն/ Bardzrashen	1224
41	Լանջիկ	Lanjik		1037
42	Լեռնագյուղ	Lernagyugh		30
43	Լեռնակերտ	Lernakert		1538
44	Լեռնուտ	Lernut		222
45	Լուսակերտ	Lusakert		751
46	Լուսաղբյուր	Lusaghbyur		687
47	Ծաղկուտ	Tsaghkut	•Ծաղկուտ/ Tsaghkut •Լորասար/ Lorasar	243
48	Կամո	Kamo		1536
49	Կապս	Kaps		1088
50	Կառնուտ	Karnut		1059
51	Կարմրավան	Karmravan		211
52	Կարմրաքար	Karmraqar		51
53	Կաքավասար	Kaqavasar		131
54	Կրաշեն	Krashen		272
55	Կրասար	Krasar		449
56	Հայկաձոր	Haykadzor		527
57	Հայկասար	Haykasar		243
58	Հայկավան	Haykavan		1511
59	Հայրենյաց	Hayrenyats		830
60	Հառիճ	Harich		1529
61	Հարթաշեն	Hartashen		180
62	Հացիկ	Hatsik	•Հացիկ / Hatsik •Հացիկավան (Մայիսյան կայարան)/ Hatsikavan (Mayisyan kayaran)	1055
63	Հողմիկ	Hoghmik		487
64	Հորոմ	Horom		2468
65	Հովիտ	Hovit		550
66	Հովտաշեն	Hovtashen		298
67	Հովտուն	Hovtun		190
68	Հովունի	Hovuni		693
69	Չիթհանքով	Dzithanqov		1565
70	Չորակապ	Dzorakap		1206
71	Չորաշեն	Dzorashen		237
72	Ղազանչի	Ghazanchi		605
73	Ղարիբջանյան	Gharibjanyan	•Ղարիբջանյան / Gharibjanyan •Ախուրյան կայարան / Akhuryan kayaran	1049
74	Մայիսյան	Mayisyan		2010

	Համայնքի անվանումը	Community Name	Բնակավայրի անվանումը Settlement Name	Մշտական բնակչության քվաքանակը** 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2008, people
75	Մարմաշեն	Marmashen		2300
76	Մեծ Մանթաշ	Mets Mantash		2455
77	Մեծ Սարիար	Mets Sarian		370
78	Մեծ Սեպասար	Mets Sepasar		830
79	Մեղրաշատ	Meghrashat		490
80	Մեղրաշեն	Meghrashen		1498
81	Մուսայելյան (Աշոցքի տարածաշրջան)	Musayelyan (Ashotsk region)		365
82	Նահապետավան	Nahapetakan		1140
83	Նոր կյանք	Nor kyank		1898
84	Նորշեն (նախկինում՝ Բագրավան)	Norshen (formerly Bagravan)	•Նորշեն /Norshen •Խարկով / Kharkov	1008
85	Շաղիկ	Shaghik		119
86	Շիրակ	Shirak		1067
87	Շիրակավան	Shirakavan		801
88	Ողջի	Voghji		579
89	Ոսկեհասկ	Voskehask		2754
90	Պեմզաշեն	Pemzashen		3657
91	Ջաջուռ	Jajur		1115
92	Ջաջուռավան (նախկինում՝ Ջաջուռ կայարան)	Jajuravan (formerly Jajur kayaran)		189
93	Ջրածոր	Jradzor		284
94	Ջրառատ	Jrarat		1230
95	Ջրափի	Jrapi		1146
96	Սալուտ	Salut		112
97	Սառնաղբյուր	Sarnaghbyur		3379
98	Սարագյուղ	Saragyugh		197
99	Սարալանջ	Saralanj		1192
100	Սարակապ	Sarakap		616
101	Սարապատ	Sarapat		119
102	Սարատակ	Saratak		1416
103	Սիզավետ	Sizavet		370
104	Սպանդարյան	Spandaryan		1697
105	Վահրամաբերդ	Vahramaberd		1888
106	Վարդաղբյուր	Vardaghbyur		103
107	Վարդաքար	Vardaqaar		690
108	Տուֆաշեն	Tufashen		546
109	Յողամարգ	Tsoghamarg		566
110	Փանիկ	Panik		3150
111	Փոքրաշեն	Poqrashen		211
112	Փոքր Մանթաշ	Poqr Mantash		2431
113	Փոքր Սարիար	Poqr Sarian		247
114	Փոքր Սեպասար	Poqr Sepasar		216
115	Քարաբերդ	Qaraberd		1311
116	Քեթի	Qeti		1099

**ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ԹԱՂԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2007թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10000
POPULATION IN RA SHIRAK MARZ, 2007**

	Ընդամենը Total	նրանցից` including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5147	4853	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	125	58	67	Births, person
Մահացածներ, մարդ	94	45	49	Deaths, person
Ամուսնություններ	47	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	9	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունը ընդհանուր բնակավայրերում, քառ.մ	27.0	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	125	68	57	pre-school
հանրակրթական	1478	726	752	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան- ստեղծագործական կենտրոններ	82	58	24	musical, art schools, creative centers for children
միջին մասնագիտական	109	75	34	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	292	171	121	higher
Առողջապահության ոլորտ`				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	25509	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	270	34	236	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	3109	Employed, person
նրանցից` գիտական հիմնարկներում	4	1	3	of which - in Science establishments
նրանցից` գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	1	0.0	1	candidates of Science
ուսուցիչներ	159	134	25	teachers
բժիշկներ	20	physicians
միջին բուժանձնակազմ	57	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնազուրկ գրանցված/, մարդ	593	451	142	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամուր կենսաթոշակառուներ, տարեկերպի դրությամբ, մարդ	1761	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	798	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	30221	library
թատրոն	1246	theatre
համերգ	437	concert
թանգարան	780	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	21	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում` ոչ մեծ ծանրության	6	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	7	X	X	medium crime
ծանր	9	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.